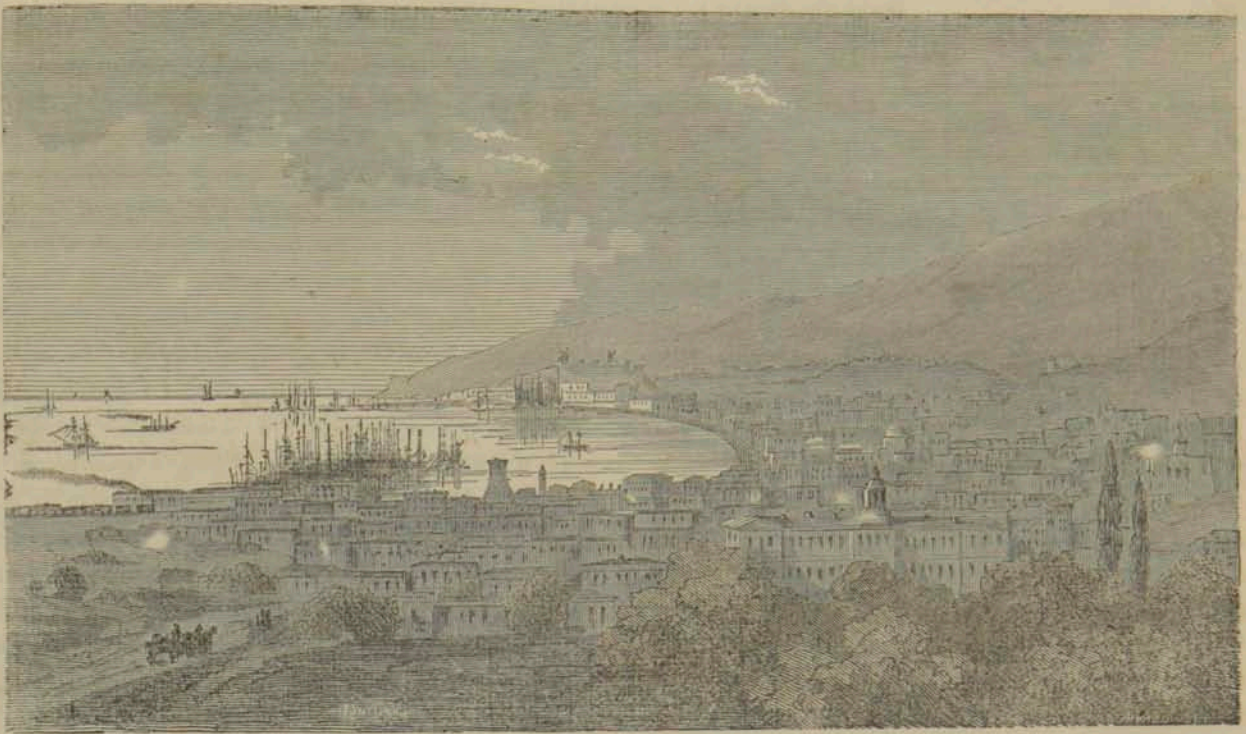

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա. Ի. ԵՏԱՐԵՐ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

ԱԶԳԱՅԻՆՔ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ԵՐԹՈՎԱՅԻ ԵՒ ԱՍԻԱՅԻ ՏՂԱՅՈՅ ՏՐՈՒԱԾ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Երօղական կենցաղավարութեան զարմանալի երեւոյթներէն մէկն ալ՝ ասիացի ազգաց համար՝ տղայոց նախնական կրթութիւնն է։ Նոյն տարիքէն երկու փոքրիկ տղայք կտեսնես, մէկը եւրօպացի՝ միւսն արեւելցի, մաքրի բացութեան կողմանէ իրարմէ այնքան տարբեր որ կարծես թէ մարդկային ցեղով ալ մեծ տարբերութիւն ունին մէկմէկէ, թէպէտ եւ երկուքն ալ կովկասային ըսուած ցեղէն եղածներուն տարակոյս չկայ։ Եւրօպացի երկու կամ երեք կամ չորս տարեկան տղան մէկ համարձակութիւն, մէկ հարցասիրութիւն, մէկ արթնութիւն, մէկ անմեղ սրամտութիւն,

մէկ պարզսիրտ քաղաքավարութիւն, մէկ դիւրաւ խօսք հասկընալ մը, մէկ փափուկ զգացողութիւն մը կցուցնէ որ նոյն տարիքը ունեցող ասիացի՝ այսինքն արեւելցի տղուն վրայ հազիւ երբէք կտեսնուին։ Ասոր վրայ կգրանես, ընդ հակառակն, մաքրի թմրութիւն կամ կապուածութիւն, տարիքէն վեր դանդաղութիւն, տղայական շատախօս բնութեան դէմ լռակացութիւն, պատճառը չիմացուող ամբհոտութիւն, խոր խոր նայուածքին չյարմարող բխմամտութիւն, սաստիկ կամակորութիւն, մեծ մեծ կիրքերու սոսկալի սկզբունքներ, երբեմն ալ յայտնի չարասրտութիւն, խտասրտութիւն, անդթութիւն եւ ասլերախտութիւն։ Յայտնի բան է որ ասով չեմք ուղեր ըսել թէ ամէն արեւելցի տղայք ալ

այսպէս են, կամ թէ ամէն եւրոպացի տղայք ալ ասոր հակառակ գովելի յատկութիւններն ունին. բայց ընդհանրապէս խօսելով՝ երկու դաս տղայոց մէջ այս նշանական տարբերութիւնները գտնուելուն տարակոյս չկայ: — Ի՞նչ է արդեօք այս տարբերութեանց պատճառը:

Ոմանց այնպէս կերեւի թէ այս տարբերութեանց մի միայն պատճառը՝ տղայոց բնութիւնն է. այսինքն կարծեն թէ եւրոպացի տղայք իբնէ՛ այնպէս սրամիտ, համարձակ, զգայուն ստեղծուած են, իսկ արեւելիք բնութամիտ, ամբշկոտ, անզգայ կծնանին: Բայց շատ կարխալին: Ինչպէս որ ընդհանրապէս արեւելքի օգը, հողը, ջուրը եւրոպայի շատ կողմերուն օգէն՝ հողէն ու ջրէն գերազանց են, հարկ է որ արեւելքի տղայոց ալ բուն կազմուածքը եւ սեպհական բնաւորութիւնը առողջ, եւ ամենայն կերպով բարեխառն լինի. վասն զի երկրի մը օգն ու ջուրը մեծ ազդեցութիւն ունին անոր բնակիչներուն կազմուածքին ու բնաւորութեանը վրայ: Օրինակի համար, խոնաւ ու ցուրտ երկրի բնակիչները կլինին տկար, տծգոյն, մաղձոտ ու դանդաղ. եւ անոր ներհակ՝ չոր ու տաք երկրիները առողջ, զուարթ, ժիր ու սրամիտ: Եւ յիրաւի. ասիացի տղայոց բնական կազմուածքին գեղեցկութեանն ու համեմատութեանը վրայ ամէնքը կգարմանան: Ապա ուրեմն ուրիշ պատճառ վնասուելու է այս տարբերութեան. եւ ահա այս պատճառն է մեր նախնական կրթութիւնը ըսածը:

Նախնական կամ մայրական կրթութիւնը բոլորով կսկսի տղուն աշխարհք եկած վայրէնէն, եւ կտեւէ այնքան ժամանակ՝ որքան որ տղան իւր մօրը անմիջական ինամքին ու հոգացողութեանը կարօտ է: Այս նախնական կրթութիւնը թէպէտ ամէն մայր մէկմէկ կերպով կուտայ իւր զաւակին, բայց արեւելքի մայրերը գրեթէ ամէնքն ալ մէկ կերպ կուտան այս կրթութիւնը, ինչպէս որ եւրոպացի մայրերուն տուածն ալ մէկ տեսակ է:

Արեւելքի մայրը գրեթէ միշտ ինքն է իւր զաւակը մեծցնողը. վարձկանի գիրկ չիտար որդին, օտարի կաթին ու խնամոցը չյանձնեն իւր սիրոյն գրաւականը: Բայց իւր որդեսիրութիւնն ալ իրեն թանկ կնքստի, եւ քաջած նեղութիւնները՝ տքնութիւնները՝ անհանգստութիւնները սրբան ալ թեթեւնան մայրական սիրոյն զօրութեամբը, կըստիպեն զինքը տղուն ամէն ուղածը կատարել:

Եւ որ քիչ նեղութիւն տայ իրեն. եւ շատ անգամ աւելի այս է տղոց երես ալ բոլորը՝ քան թէ խիրոյ առաջ եկած գգուանքն ու փայփայանքը: Տղան քանի մը անգամ տեսնելով որ իւր կամքը կատարելուն մի միայն գիւրին հնարքն է լացը, կանչը, ճիչը, նազը, լեկը, գեգութիւնը (քիւսափափափանք), ամէն ժամանակ այս հնարքը կբանեցնէ, եւ այնպէս կվարժի խօսք մտիկ չընելու, իրեն բան հարցնողին պատասխան չտալու, բարկացած ժամանակը դիմացը եկողին դարնելու, ձեռքն ընկածը կտրելու, տունը տալին ու վրայ ընելու: ամենուն հետ դառնութեամբ վարուելու, օտարաց առջեւը կծկըտելու քաշուելու կամ երեսը կախ կենալու, առանց մեծերուն հրամանին ամէն բան խառնելու, ամէն բանի դպչելու, ատենէ՛ գուրս բան ուտելու, ծակաչքութեան, որկրամոլութեան, մէկ խօսքով՝ սրտին ամէն ուղածն ընելու՝ նաեւ ստախօսութեամբ եւ կեղծաւորութեամբ:

Իսկ եւրոպացի մայրը — իհարկէ՛ բարեկիրթը — իւր ծնողէն ու քովիներէն ալ տեսնելով սովորած է ու գիտէ որ իրեն պարտքն է ոչ միայն կաթ տալ զաւակին ու մեծցնել զինքը, հապա նաեւ կրթութիւն (քեյսիյէ) տալ անոր ու մարդ ընել զինքը. եւ որովհետեւ տղայ ըսածը նման է նորարողը բոլոր կամ ծառի, որ եթէ շտկես՝ շիտակ կմեծնայ, եւ եթէ ծուռ թողուս՝ ծուռումուռ կաճի, անոր համար ամենայն արթնութեամբ կնայի մայրն որ տղուն պակասութիւնները շտկէ, կամակորուրթիւնը կտրէ, նազով կամ հրամայական կերպով պահանջած բաները չկատարէ, փոքրիկ մէկ յանցանքն ալ առանց խրատելու կամ պատժելու չձգէ, փոքրիկ մէկ սուտն ալ առանց յանդիմանելու չթողու, ամենայն մոլութիւն ատելի ընէ տղուն, եւ ամենայն առաքինութիւն սիրելի. ամենայն կոպտութիւն զղուելի, եւ ամենայն քաղաքավարութիւն անուշ ու գովելի: Այսպիսի կրթութեամբ մեծցած տղան ինչ զարմանք է որ լինի քաղցրաբարոյ, քաղաքավար, զգայուն, ճշմարտախօս, հարցասէր՝ այսինքն անգագար բան հարցնել ու նոր բան սովորիլ ուղող, ամէն բանի մէջ խօսք մտիկ բնող, համարձակ՝ առանց լրբութեան, եւ ամբշկոտ՝ առանց կոպտութեան, ուրիշի սիրտը չցաւցնող, իրեն սիրտը ամէն խեղճերու վրայ կակուղ, եւ վերջապէս այնպիսի տղայ մը որ եթէ առած կրթութիւնը միշտ պահէ ու հասակին հետ մէկտեղ աճեցնէ,

անպատճառ պէտք է լինի ատենով այնպիսի մարդ մը որ ծնողացը երջանկութիւն, հայրենեացը փառք, եւ մարդկային ազգիս պարծանք է:

Այսքան է ահա նախնական բարի եւ գէշ կրթութեանց տարբերութիւնը տղայոց վերայ. եւ այս է՝ ըստ մեր կարծեաց՝ այն տարբերութեան պատճառը: Կմնայ որ մերազնեայ մայրերը աղէկ հասկընան իրենց պարտքը, եւ գիտնալով որ իրենց զաւակներուն ապագայ երջանկութիւնը կամ թշուառութիւնը այն նախնական կրթութենէն կախուած է, անհոգութիւն չընեն աղէկ կրթութիւն տալու նոցա:

Տղուն կամքը այն ատեն միայն կատարեն՝ երբոր ուղածը իրաւացի բան է, եւ ոչ թէ միայն անոր համար որ ձայնը կարէ, լացը դագրեցընէ: Տղուն միայն այն ատենը երես տան՝ երբոր գովելի բան մը ընէ, երբոր խօսք մտիկ ընէ, երբոր ըրած յանցանքը չբարարկէ, երբոր սուտ չխօսի, երբոր աղէ-

կութիւն ճանչնայ, երբոր մէկուն մէկալին հետ խռով չկենայ, երբոր իրեն դրուած փոքրիկ աղաշխարհները սիրով կատարէ, երբոր իրմէ խեղճերուն վրայ խղճալ ցուցընէ, մէկ խօսքով՝ երբոր իւր տարիքին համեմատ՝ գովելի գործ մը ընէ կամ բարի ու խելացի բան մը խօսի:

Այս կերպով միայն կարելի է յուսալ որ մեր ազգին մէջ ալ նախնական կրթութիւնը աղէկ ընթացքի մէջ մտնէ, եւ բերէ ըստ ժամանակին այն հասարակաց բարեկրթութեան ու յառաջագէտ քաղաքականութեան սքանչելի պատուները՝ որ կ'այելեն եւրոպացի քաղաքակիրթ ազգերը: Վասն զի նախնական կրթութեան պակաս եղած տեղը՝ ազգային ուսումնարանաց տուած կրթութիւնն ալ հարկաւ անկատար ու պակասաւոր կ'լինի. անոր ներհակ, երբոր տղայոց առած նախնական կրթութիւնն աղէկ է, բարեկարգ ուսումնարանի մէջ եւս առաւել գիւրաւ կ'կրթուին, գիւրաւ կարգի կանոնի կուգան, ու շուտով առաջ կ'երթան:

ԱՐՈՒՆԵՍԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արուեստակութիւնը այն պակասութեանց մէկն է որ շատ մարդ ունի, եւ ամէն մարդ կ'մանչնայ, բայց չկրնար ֆիշդ կերպով հասկըցընել ուրիշի թէ ի՞նչ բան է: Ընդհանրապէս խօսելով՝ արուեստակութիւնը շինծու աղէկութիւն է, որով կեղծաւորութեան կ'օտենայ. վասն զի արուեստակութիւն ընող մարդը այնպիսի առաքինութիւններ ու կատարելութիւններ կուզէ երեւցընել իւր վրայ որ իրօք չունի, բայց գիտէ որ պէտք է ունենայ՝ որպէս զի ուրիշներուն առջեւ յարգ ու համարում առնու, մանաւանդ խելքի ու կիրթ ախորժակի կողմանէ:

Շատ խորունկ խօսք է Լառոշֆուրդին ըսածը թէ «Մարդս ունենալ երեւցուցած աղէկու-

«Թիւններովը շատ աւելի ծիծաղելի է, քան թէ «ունեցած պակասութիւններովը:»

Ձանամք ուրեմն այնպէս լինել՝ ինչպէս որ պէտք է լինիմք, եւ այնուհետեւ ինչ որ եմք իրօք, այնպէս երեւնամք, որպէս զի ազատ մնամք ի ստութենէ եւ ի կեղծաւորութենէ, որով եւ արուեստակութեան մեծ պակասութենէն:

Ուսման եւ գիտութեան մէջ եղած արուեստակութիւնը աւելի կըսուի իմաստակութիւն, որ է շինծու իմաստութիւն, կէս գիտութիւն. եւ աւելի՝ ուսում առնող մարդկանց՝ մանաւանդ պատանեաց այնպիսի բարոյական հիւանդութիւն որ ծաղիկ ըսուած հիւանդութեան պէս գրեթէ ամէն համբակ կունենայ՝ թէ որ չզգուշանայ:

